

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:2647

av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD)

Unga lagöverträdare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att öka vissa ungdomsgruppers förtroende för polisen och samhället i stort och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera tidigare vidtagna åtgärder och överväga vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott begångna av personer under 15 år ska utredas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en tjugofyratimmarsgaranti, där den unges vårdnadshavare ska kontaktas inom tjugofyra timmar efter att denne har gripits för brott, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att tiden från anmälan till dom i ärenden där ungdomar är inblandade ska kunna kortas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för åklagare att föreskriva kortare ungdomstjänst för ringa brott genom strafföreläggande och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att vid straffmätningen låta domstol i större utsträckning beakta om den unge försökt göra rätt för sig, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sociala insatsgrupper i högre grad även ska användas för ungdomar som ännu inte har fyllt 15 år och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det är i dag allt färre ungdomar som begår brott. Främst minskar brotten snatteri, stöld och skadegörelse. I dag har ungdomar också en mindre tillåtande attityd till att begå brott jämfört med tidigare, men i ungdomsåren testar, trots detta, många gränser och begår brott. Ju tidigare samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning desto större är möjligheten att bryta utvecklingen. Studier visar att de flesta tungt kriminella har påbörjat sin kriminella bana genom att som ungdomar begå brott.

Det är viktigt att vi även fortsättningsvis prioriterar tidiga och tydliga insatser med fokus på individen, och formerna för detta måste utvecklas. I detta är samverkan mellan myndigheter och engagerade kommuner av yttersta vikt. Det krävs även åtgärder för att öka ungdomars förtroende för polisen och samhället i stort, till exempel genom att en särskild polis är knuten till varje skola och att områdespoliser tillsätts för att genom relationsbyggande arbete förebygga social oro men också problem som till exempel gängkriminalitet. En viktig del i det brottsförebyggande arbetet är också att skapa förutsättningar för att ungdomar ska kunna få ett första arbete.

En studie från Göteborgs universitet visar att många ungdomar som har blivit utsatta för brott inte vågar anmäla detta till polisen. Det kan bero på att man är rädd för gärningspersonen. En annan anledning är att en del ungdomar som utsätts för brott också själva har begått brott. Studien visar även att det finns en attityd bland ungdomar att man inte ska anmäla brott till polisen. Det visar att det finns arbete kvar att göra för att öka ungas förtroende för polisen. Detta trots att den Nationella trygghetsundersökningen visar att den yngsta åldersgruppen (16–19 år) är den som har haft störst förtroende för rättsväsendet sedan 2006.

En viktig del i arbetet med att stärka förtroendet för polis och övriga rättsväsendet är att ungdomar förstår rättssystemet. Därför bör lag och rätt betonas i grundskolans undervisning.

Skolundersökningar om brott bland ungdomar i årskurs 9 visar att en rad orsaker samspelar med varandra när det gäller brottsbelastning. Brottsbelastade ungdomar har ofta en utåtriktad livsstil med ett omfattande umgänge, som ofta utgörs av andra brottsbelastade individer. Skolk, alkohol och droger ingår ofta i livsstilen och intresset för skola och skolprestationer är vanligen blygsamt. Vårdnadshavarnas kännedom om ungdomarnas förehavanden och umgänge är ofta liten och förhållandet till vårdnadshavarna upplevs ofta som mindre bra. Brottsbenägenhet är alltså inte slumpartad; tvärtom finns tydliga indikationer vad gäller ungdomar, sociala faktorer och

brottsbenägenhet. Detta bör uppmärksammas för att mer effektivt förebygga utvecklingen av ungas brottsliga verksamhet. Genom att skapa förutsättningar för goda uppväxtvillkor, god skolmiljö, utbildning och arbete kan brott förebyggas.

Tidiga insatser

Både för den unge gärningsmannen och för ett eventuellt brottsoffer är det viktigt att klarlägga vad som har hänt även när den som är under 15 år begått brott.

Alliansregeringen vidtog tidigare åtgärder för att fler brott begångna av barn ska utredas. Brottförebyggande rådet (Brå) fick i uppdrag av alliansregeringen att utvärdera lagändringarna.

I utvärderingen framkommer att andelen utredda ärenden ökat för de grova brotten jämfört med 2005, medan den minskat för de mindre grova brotten. Det tyder på att lagändringen haft effekt när det gäller att utreda fler allvarliga brott. Däremot har drygt en fjärdedel av de grävsta brotten inte blivit utredda, vilket strider mot den nya lagen. Missar och okunskap tycks vara de främsta orsakerna till att ärendena inte utreds, enligt utvärderingen.

Polisen uppger i utvärderingen att de har fått bra information om lagändringarna och att de haft möjlighet att diskutera innebörden och det praktiska arbetet som de medfört. Socialsekreterare har dock inte fått tillräcklig information om lagändringarna och konsekvenserna för deras arbete med brottsmisstänkta barn. Utvärderingen pekar på en del förbättringsmöjligheter. Vi vill därför se över om det är några ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott begångna av personer under 15 år ska utredas.

En snabb reaktion från samhället är viktig för att hindra den unges fortsatta kriminalitet och det finns mer som kan göras i detta avseende. Vi vill överväga en tjugofyrtimmarsgaranti, där socialtjänsten, eventuellt, och om lämpligt tillsammans med polisen, ska kontakta den unges vårdnadshavare inom tjugofyra timmar efter att denne har gripits för brott.

För att unga misstänkta, tilltalade eller dömda ska uppleva att samhället reagerar är det viktigt att reaktionen kommer så fort som möjligt. För den unge är tiden för handläggning av misstänkt brott obegripligt lång. Beslut om påföljder och/eller behandling kommer ofta sent. Därför vill vi göra en översyn av om mer kan göras för att tiden från anmälan till dom kan kortas i mål där ungdomar är inblandade.

Engagerade och närvarande vårdnadshavare är viktiga för en ung person. Enligt dagens huvudregel ska vårdnadshavaren underrättas om att en rättegång kommer att hållas. Detta är i många fall inte tillräckligt och det bör därför övervägas om vårdnadshavare ska vara skyldiga att närvara vid rättegång.

Straff och påföljder

Påföljder som passar för vuxna är ofta inte bra för unga brottslingar. Vi vill att fler ska dömas till ungdomstjänst, och fullgöra påföljden, vilken bör ha en tydlig koppling till brottet. Dessutom bör det utredas om eftervården för de ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård är tillräcklig i dag. Det bör vidare övervägas om åklagare ska kunna föreskriva kortare ungdomstjänst för ringa brott genom strafföreläggande.

Samhället saknar i dag möjlighet att förmå en ungdom som har begått brott att göra rätt för sig, till exempel be om ursäkt eller ta bort klotter. Vi vill överväga möjligheten att låta domstol i större utsträckning beakta om den unge försökt göra rätt för sig exempelvis vid straffmätningen.

Ingen brottslighet hos unga bör förringas, utan samhällets inställning till brott bör vara tydlig även för unga som begår mindre allvarliga brott. Den normbildande funktionen som kriminalisering har bör upprätthållas också för de minst allvarliga brotten och mot de yngsta lagöverträdarna. I relation till unga är det av särskild vikt att reaktionerna på brott är tydliga och konsekventa och på ett pedagogiskt sätt uttrycker samhällets klander.

När en ungdom har blivit dömd bör skälen noga förklaras. Den dömd ska få en tydlig förklaring till hur rätten resonerat och varför man tilldömts det aktuella straffet. Detta för att skapa en förståelse för rättssystemet och förebygga att fler brott begås. Detsamma gäller för en grundlig genomgång av varför vittnesmål är viktiga och varför det är viktigt att berätta det man känner till om ett brott för polisen.

Skola och kommun

2011 fick Rikspolisstyrelsen uppdraget att initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper, som riktar sig till ungdomar med allvarlig risk för rekrytering till kriminella gäng och fortsatt kriminalitet. Pilotverksamheten bedrevs på tolv platser i landet och inom ramen för dessa intensifierade polis, socialtjänst, skola, vårdnadshavare och andra aktörer samverkan för att gemensamt, samordnat och konsekvent hjälpa ungdomar som var på väg att hamna snett. Att hela samhället samverkar och strävar mot samma mål är avgörande för att få ungdomar att bryta en kriminell bana. De sociala insatsgrupperna fungerade mycket väl och permanentades därför och spreds till fler orter. Vi anser att antalet sociala insatsgrupper bör bli fler och vill att dessa i högre grad ska användas för att komma tillrätta med kriminella ungdomar som ännu inte har fyllt 15 år. Det är viktigt att samtliga relevanta aktörer får delta i arbetet kring ungdomar med kriminell problematik. Vi ser positivt på att ideella grupper involveras i de sociala insatsgrupperna i större utsträckning än vad som sker i dag.

En riskbedömningsmanual bör tas fram som gör att skola, polis och socialtjänst lättare kan fånga upp unga i riskzonen. Dessutom bör det övervägas om nya verktyg bör skapas för att fånga upp unga som finns i riskzonen för att hamna i en kriminell livsstil. En möjlighet kan vara att polis eller socialtjänst som upptäcker unga som befinner sig i riskmiljöer, men utan att ha begått brott eller använt narkotika, ska kunna kontakta vårdnadshavare för ett så kallat orossamtal.

Det är viktigt att identifiera särskilt våldsutsatta platser, så kallade hot spots, i skolan för att minska våld och mobbning. Skolan bör kartlägga på vilka platser och tider våldet förekommer samt vilken typ av våld det är och därefter sätta in åtgärder när det krävs. Att lita enbart till rastvakter räcker inte. Enligt Brå visar en undersökning att en skola i Tyresö under två år på så sätt minskade våldet med 33 procent. Platsbaserat arbete är ett viktigt förebyggande komplement som används alltför sällan i skolans strävan att minska brott och problembeteenden.

De allra flesta kommuner har i dag ett samverkansavtal med polisen. Vi anser att samtliga kommuner ska ingå sådana avtal. Avtalen bör vara så konkreta som möjligt och spegla lokala förutsättningar.

Fler socialarbetare ute på fältet

Försäljningen av narkotika på nätet, med droger som Spice, ökar. Samtidigt visar undersökningar att attityderna mot droger som marijuana och hasch har blivit mer öppna bland unga i Sverige. Statistik från Socialstyrelsen visar att antalet unga mellan 15 och 24 år som vårdats för psykisk störning orsakad av cannabis eller av flera droger i kombination har mer än fördubblats på tio år. En bättre fungerande samverkan i kommunerna och fler socialarbetare som är ute och träffar unga kan hjälpa till med att identifiera de som är i riskzonen och behöver särskilda insatser och stöd.

Utökat stöd för unga brottsoffer

Många unga utsätts för brott. Om de vill och behöver är det viktigt att de erbjuds hjälp och stöd för att bearbeta det de har gått igenom. I många kommuner finns i dag stödcentrum för unga brottsoffer runt om i landet. I regel fungerar dessa mycket väl. En utvärdering som Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet har genomfört visar att dessa stödcentrum dels har bidragit till att minska de hämndkänslor som brottsoffer kan uppleva, och dels har varit en bra länk mellan polisen och ungdomarna. Den visar också att de ungdomar som har haft ärenden som gått vidare till rättegång har positiva erfarenheter av rättsväsendet.

Beatrice Ask (M)

Johan Hedin (C)

Roger Haddad (FP)

Andreas Carlson (KD)